

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja sähköisen viestinnän palveluista annetun lain muuttamisesta (HE 43/2022 vp.) ja hallituksen esityksen (HE 43/2022 vp.) täydentämisestä (HE 313/2022 vp.)

Sivistysvaliokunta

10.1.2023

Ismo Huhtanen

Tarvitsemme luotettavaa mediaa enemmän kuin koskaan

Kotimaisen vapaan median puolustaminen ja tiedotusvälineiden toimintaedellytysten varmistaminen on entistäkin tärkeämpää.

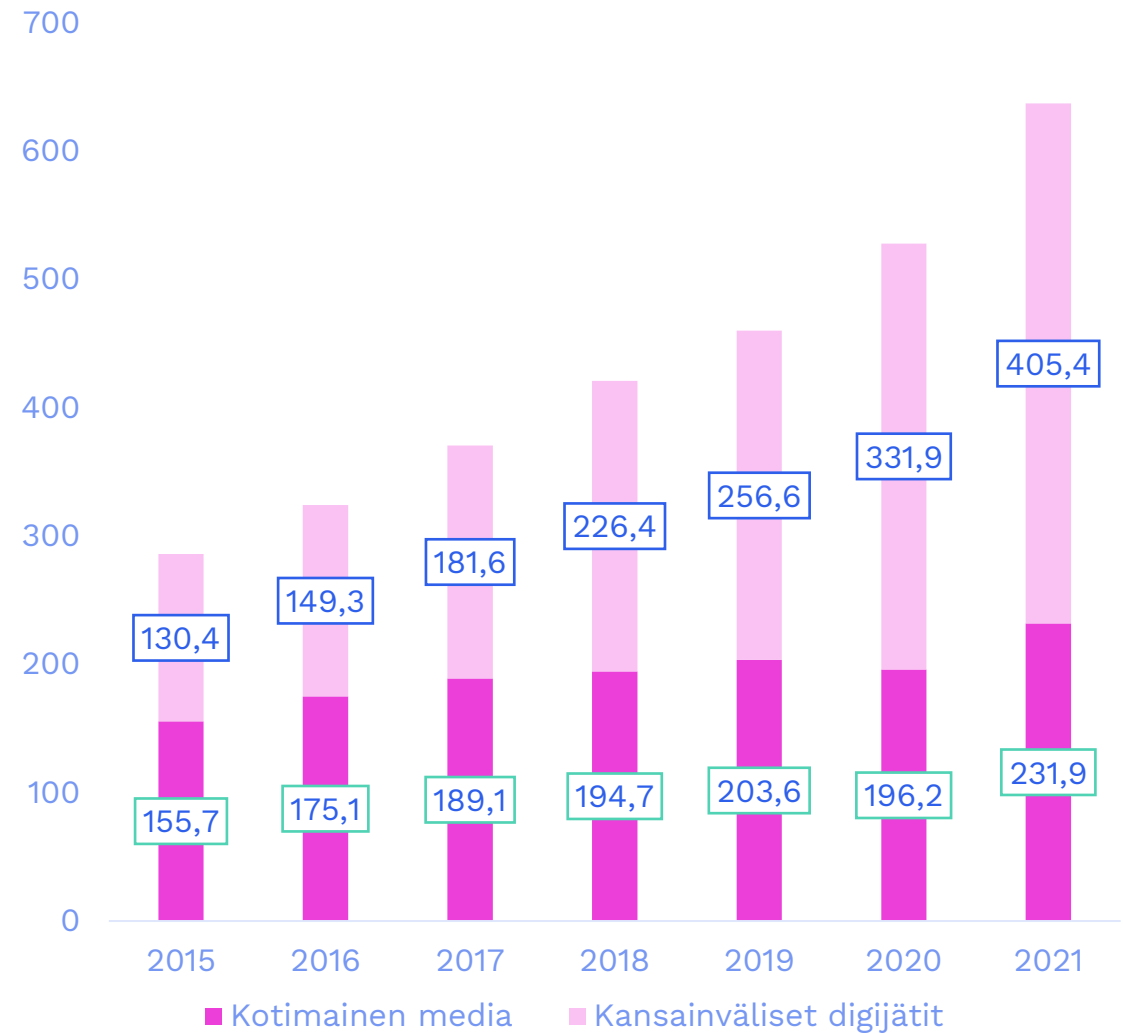
Elinvoimainen media turvaa ja edistää

- demokratiaa
- sananvapautta
- sivistystä, kulttuuria ja osaamista
- henkistä huoltovarmuutta

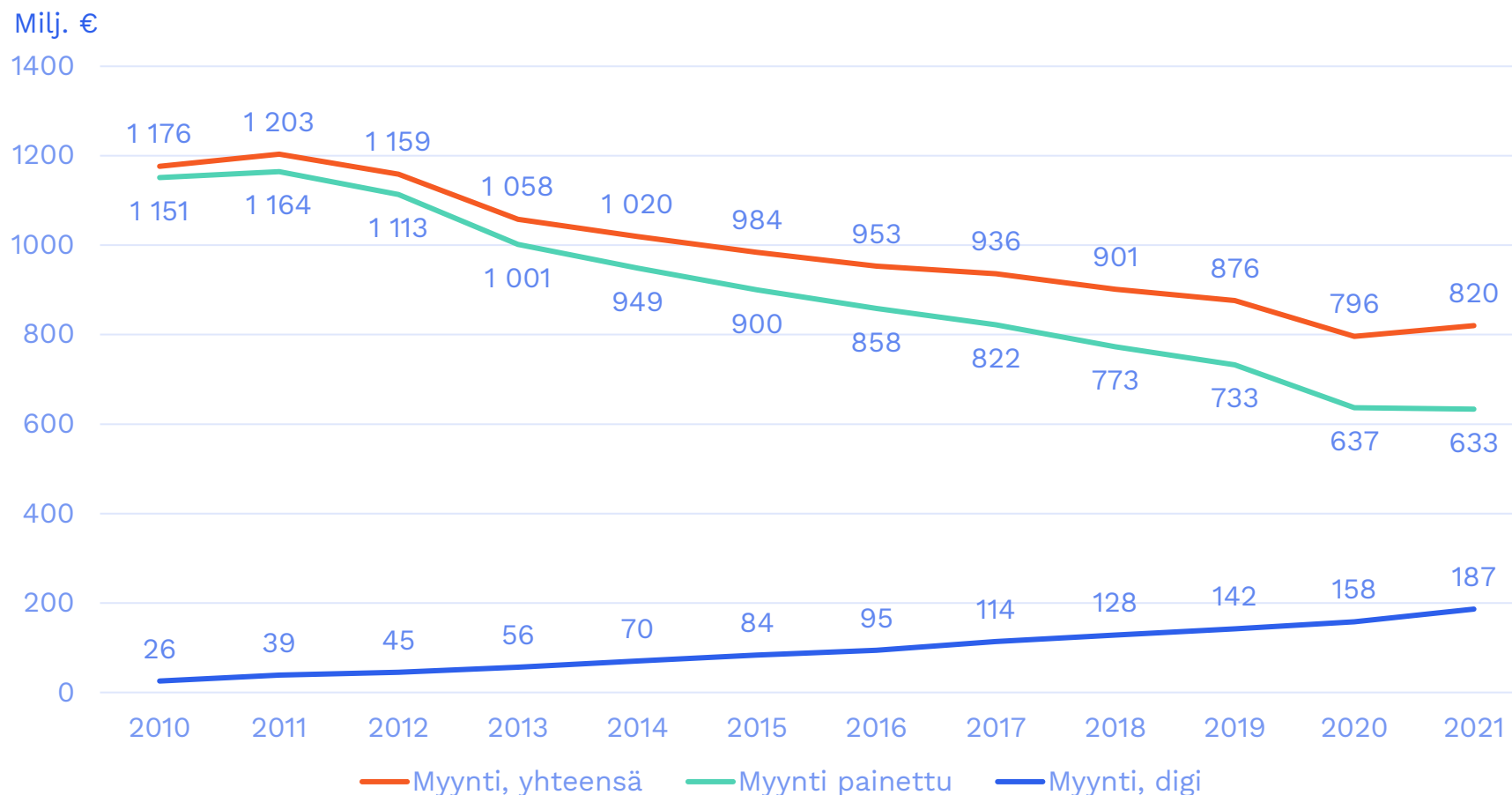

Verkkomainonnan eurot menevät alustayhtiöille (Verkkomainonnan kehitys, milj. €)

- Kansainväliset digijätit haukkasivat jo **64 %** verkkomainontaan käytetyistä mainospanostuksista vuonna **2021**.
- IAB Finlandin tietojen mukaan hakukonemainonta (**210,8 meur**) oli yksistään lähes koko kotimaisen median digimainonnan suuruinen (231,9 meur).

Tilattavien sanomalehtien kuluttaja- ja mediamyyntitulot 2010-2021 (Arvonlisäveroton nettomyynti, milj. €)

2020-2021
Muutos-%
vertailukelpoisista
lehdistä

Yhteensä + 3,2 %

Painettu - 0,3 %

Digi + 17,8 %

2021
- Digin osuus 23 %
- Painetun osuus 77 %

Uutismedian liitto kannattaa lehtijulkaisun kustantajan suojaa koskevaa 50 §:ä ja siihen liittyvää sopimuslisenssipykälää (25 n §) perusteluineen

50 § on **tärkeä** askel kohti sitä, että **lehtikustantajien sisältöinvestointien hyödyntämisestä** internetissä, esimerkiksi hakukonepalveluiden toimesta, **sovitaan**, ja hyödyntämisestä **maksetaan tulevaisuudessa korvaus**.

Esitys **vastaa DSM-direktiivin vaatimuksia ja tavoitteita**. Esitys on tältä osin **tasapainoinen**.

50 §:llä on olennainen rooli **kansalaisten sananvapauden turvaamisessa**. Säännös osaltaan edistää yleisön oikeutta ottaa vastaan ammattimaisesti toimitettua journalistista sisältöä.

Säännös turvaa osaltaan **journalismin tuotantoa sekä saatavuutta tietoverkossa**. Ilman elinvoimaista uutismedian kustannustoimintaa ei ole myöskään sanomalehtiä tietoverkoissa tilattavina ja luettavina.

Perustelujen kirjaukset siitä, että lehtikustantajan suojaa sovellettaisiin niin yleiskäyttöisiin kuin erikoistuneisiin **tietoverkon hakukoneisiin**, ovat kannatettavia.

Kirjaus siitä, että “**otsikot ovat lehtijulkaisujen olennainen ja kaupallisesti merkityksellinen elementti**” on olennainen. Otsikot ovat pituudesta riippumatta **keskeinen osa lehtijulkaisua**.

Sopimuslissenssisäännös (25 n §) tarjoaa **monipuolisia mahdollisuuksia lehtikustantajille**, mikäli ne haluavat järjestää lehtikustantajan lähioikeuden lissensioinnin sekä siihen liittyvän neuvottelun ja sopimisen **kollektiivisesti**.

Verkkolehden tulisi voida kieltää teosten kappaleen valmistaminen kaupallista tiedonlouhintaa varten kirjaamalla kielto lehden käyttöehtoihin

Tämä on tärkeää sen vuoksi, että verkkolehden **digitaaliset käyttöehdot** ovat tarvittaessa **koneluettavissa** tekoälyn avulla.

DSM-direktiivi ei määrittele sitä, mitä ”koneluettavuus” tarkoittaa.

Lehtikustantajien **resurssit ja tekniset kyvykkyydet** omaksua teknisiä metadatakeinoja vaihtelevat. Myös pienempien lehtien, **paikallisen ja alueellisen lehdistön sisältöinvestoinnit** tulisi turvata ja mahdollistaa joustava kielto-oikeuden käyttäminen.

Se, että digitaaliset käyttöehdot ovat lehdille **riittävä tapa** turvata oma julkaisutoimintansa, olisi syytä selventää mietinnössä. **DSM-direktiivi ei sitä estä.**

Esityksen tarkoittama tiedonlouhinta yleiseen tarkoitukseen (niin sanottu kaupallinen tiedonlouhinta, 13 b § 1 mom.) **ei turvaa tasapainoisella tavalla** lehtikustantajien sisältöinvestointeja.

Esitys on omiaan vaarantamaan lehdistön sisältöinvestoinnit ja tekemään toimituksellisesta sisällöstä **"vapaata riistaa" hyödynnettäväksi** esimerkiksi tekoälyn avulla raaka-aineena uusille, kilpaileville uutis- ja muille sisältöpalveluille.

Lehtikustantajilla tulee olla selkeä oikeus varmistaa lehtijulkaisujen säilyttämiseen käyttämiensä tietoverkkojen ja tietokantojen turvallisuus ja eheys

Perusoikeuksien, eli **omaisuudensuojan ja tieteen vapauden, tasapainon** ja **DSM-direktiivin edellytysten** tulee asianmukaisesti toteutua tieteellisessä tarkoituksessa tapahtuvassa tiedonlouhinnassa ja siihen liittyvässä kappaleen valmistamisessa.

Täydentävä esitys ei ole tältä osin **tasapainoinen**.

Mietinnössä tulisi muistuttaa siitä, että ehdotettua 13 b §:n 2 momenttia sovellettaessa oikeudenhaltijat saavat soveltaa toimenpiteitä, joilla **varmistetaan sellaisten tietoverkkojen ja tietokantojen turvallisuus ja eheys**, joissa teoksia ja muuta suojattua aineistoa säilytetään.

Oikeudenhaltijoilla tulee olla selkeä **DSM-direktiiviin perustuva oikeus asianmukaiseen tietoturvaan**. Direktiivin mukaisesti toimenpiteet eivät kuitenkaan saisi ylittää sitä, mikä on tarpeen tavoitteen saavuttamiseksi.

Lehtikustantajan suoja tulisi lisätä 55 m §:ssä listattujen lähioikeuden suojien joukkoon

Lehtikustantajilla tulisi olla lähioikeuden perusteella oikeus edellyttää sosiaalisen median yhtiöiltä vastuullista toimintaa ja tarvittaessa puuttua lähipiiriä laajempaan lehtijulkaisujen käyttöön sosiaalisessa mediassa.

Lehtikustantajan suoja tulisi lisätä 6 a luvun 55 m §:ssä listattujen lähioikeuden suojien joukkoon, mm. seuraavasti (täydennys **tummennettu ja alleviivattu**):

- *Mitä tässä luvussa säädetään teoksesta, sovelletaan myös 45, 46, 46a ja 48 §:ssä, 49 §:n 1 momentin 2 kohdassa ja 49a §:ssä **sekä 50 §:ssä** tarkoitettuun lähioikeuden suojan kohteeseen.*

DSM-direktiivin lista ”oikeudenhaltijoista” voidaan perustellusti ymmärtää niin, että uusi lehtikustantajan suoja on mukana. Näin on tehty **osassa EU-maita** (esimerkiksi Tanskassa).

Alkuperäinen esitys **ei ole** tältä osin perusoikeuksien kannalta **tasapainoinen**, eikä turvaa riittävällä tavalla lehtikustantajien omaisuuden suojaa (sisältöinvestointeja).

Alkuperäisen esityksen ehdotuksia tekijän oikeudesta selvitykseen teoksen hyödyntämisestä ja oikeudenluovutuksen peruuttamisesta (30 a ja 30 b §) tulisi mietinnössä täydentää

Raskaan **raportointivelvoitteen** (30 a §) **ulkopuolelle** tulisi jättää **kertakorvauksella sovittu käyttö sekä tavanomainen lehdistön toiminta ja oppimateriaalituotanto**.

Peruuttamisoikeuden (30 b §) tulisi koskea ainoastaan tilanteita, joissa **teosta ei ole lainkaan hyödynnetty**. Tämä vastaisi selvemmin DSM-direktiivin sanamuotoa ja tarkoitusta. Oikeuksien peruuttaminen osittain olisi lisenssinsaajan kannalta kohtuutonta.

Velvollisuudessa antaa teoksen hyödyntämisestä raportti ja peruutusoikeudessa tulisi ottaa **aidosti huomioon eri toimialojen erityispiirteet ja teostyyppien erot**.

- Esimerkiksi lehdistön toimituksellisissa prosesseissa teoksista syntyy usein käytännössä ainakin muutamia eri versioita (esimerkiksi lehtiartikkelit ja uutiskuvat). Kuitenkin niistä käytännössä lopulta yleensä vain yksi versio julkaistaan lehtijulkaisussa. Raportointivelvoite voi helposti johtaa kohtuuttomiin kustannuksiin suhteessa teoksen hyödyntämisen arvoon tai merkitykseen.
- Tekijällä ei tulisi olla peruutusoikeutta lainkaan prosessin yksittäisiin julkaisemattomiin versioihin esimerkiksi lehtiartikkeleista tai valokuvista. Ehdotetussa 30 b §:ssä on kyse huomattavasta puuttumisesta sopimusvapauteen, mistä aiheutuu oikeudellista epävarmuutta lehdistölle. Ehdotus ei ole tasapainoinen.

Valiokunnan tulisi myös kiinnittää mietinnössä huomiota siihen, miten **raportointitietojen liikesalaisuuksien korkea suoja varmistetaan**.

Kilpailuoikeussäätely tulisi muistaa säänneltäessä tekijän oikeutta asianmukaiseen ja oikeasuhtaiseen korvaukseen

Tekijöiden ja käyttäjien välisiä sopimussuhteita koskevan asianmukaisen ja oikeasuhtaisen korvauksen säännösehdotuksessa (28 a §) ja perusteluissa tulisi ottaa huomioon se, että **EU:n perustamissopimusten kilpailuoikeussäännökset** ovat ensisijaisia suhteessa DSM-direktiiviin ja ettei tekijäoikeuslailla voida syrjäyttää kilpailulain säännöksiä. Tämä oli kirjattu aikanaan hallituksen esitysluonnokseen.

Ilman **kilpailulainsäädännöllistä tarkastelua** ja **markkinavaikutusten perusteellista arviointia** kollektiivisen sopimisen mahdollisuutta sopimusmekanismina ei pidä mainita ehdotuksissa tai lain valmisteluteksteissä. Korvauksesta sopimisessa tulee noudattaa paitsi DSM-direktiivin vaatimuksia myös voimassa olevaa kilpailuoikeutta.

Säännösehdotuksen (28 a §) **yksityiskohtaisiin perusteluihin sisältyy voimassa olevan kilpailuoikeuden vastainen kirjaus**. Sen mukaan sopimuksen osapuolet voisivat tarkastella myös sellaisia kollektiivisia sopimuksia, joissa on määräyksiä korvauksen tasoista.

Euroopan komissio on julkaissut tiedonannon suuntaviivoista (2022/C 374/02), joiden mukaan komissio ei puutu yksityisrittäjien tietyissä olosuhteissa kollektiivisesti neuvottelemiin sopimuksiin kartelleina. Tekijäfoorumi esitti valiokunnalle 31.10.2022 lisälausunnon, jossa se vaati kollektiivisen sopimisen mainitsemista pykälässä tapana määrittää asianmukainen ja oikeasuhteinen korvaus.

Kollektiivista sopimista ei ole mahdollista kirjata lakiin tai sen perusteluihin ennen perusteellista vaikutusarviointia laillisen kollektiivisen sopimisen edellytyksistä voimassa olevassa kilpailuoikeudessa.

- Hallituksen esitysluonnoksen jatkovalmisteluvaiheessa vaikutusarvioinnin tekeminen on sivuutettu. Komission tiedonanto ei poista tätä tarvetta. Tiedonanto jopa edellyttää Kilpailu- ja kuluttajaviraston tulkinnan mukaan vaikutusarviota. Komission tiedonanto ei ohita etusijajärjestyksessä kilpailuoikeutta, eikä johda sellaisenaan kilpailulain muuttamiseen.

Mietinnössä tulisi avata uuden parodiapykälän tavoitteita selkeämmin ja varmistaa tekijänoikeusjärjestelmän yleinen hyväksyttävyys ja tasapainoisuus

Parodiapykälän **tavoitteet tulisi avata valiokunnan mietinnössä** selkeästi.

Alkuperäisen esityksen 23 a § on DSM-direktiivin edellyttämää laajempi. Uusi tekijänoikeuden rajoituspykälä voi kohdistua Bernin sopimuksen vastaisesti myös käyttöön, jolla voi tapauskohtaisesti olla **huomattavaa taloudellista merkitystä**.

Rajaus sallitun ja kielletyn käytön välillä koskettaa verkkoympäristössä paitsi luovan alan ammattilaisia **myös yhä useampaa kuluttajaa** sekä **sosiaalisen median palveluita elinkeinonsa harjoittamiseen käyttäviä yksityisyrittäjiä** (niin sanotut sosiaalisen median vaikuttajat ja erilaiset bloggarit).

Hyvän tavan mukaisuuden tulisi koskea **tekijän moraalisia oikeuksia** ja vähintäänkin niin sanotun **kolmen kohdan testin edellyttämässä laajuudessa myös taloudellisia oikeuksia**.

Bernin yleissopimus edellyttää, että uudella 23 a §:n parodiasäännökselläkään ei oikeuteta käyttöä, joka on ristiriidassa teoksen tavallisen hyödyntämisen kanssa tai joka kohtuuttomasti haittaa tekijän oikeutettuja etuja

Teosten käyttämistä opetustoiminnassa ja tieteellisessä tutkimuksessa koskeva sopimuslissenssipykälä 14 § on kannatettava ja tasapainoinen

Alkuperäisen esityksen (HE 43/2022) 14 § tunnustaa nykyisen **sopimuslissenssijärjestelmän toimivuuden ja kehityskelpoisuuden** teosten käyttöoikeuksien hankkimiseen opetuksessa ja tieteessä.

Uutismedian liitto kannattaa alkuperäisen esityksen 14 §:ä.

Opetuksen havainnollistamista koskeva rajoitussäännös johtaa perusoikeuksien perusteettomaan epätasapainoon

Perustuslakivaliokunta (PeV) ei edellyttänyt lausunnossaan pykälämuutosta. Sivistyksellisten oikeuksien tarkempi kirjaaminen hallituksen esitykseen olisi toteutettavissa avaamalla perustelutekstiin, miksi **tekijänoikeussuoja osaltaan tukee parempia opetusaineistoja** ja oppimista.

Alkuperäinen esitys (HE 43/2022) huomioi PeVin edellyttämällä tavalla **kansallisen liikkumavaran puitteissa sivistykselliset oikeudet**. Esitys vahvistaa kansalaisten sivistyksellisiä perusoikeuksia ja on tasapainossa toisen perusoikeuden, omaisuuden suojan kanssa.

- Mahdolliset katvealueet eri aineistojen käytössä opetuksessa on alkuperäisessä esityksessä poistettu. Suora lisenssi, sopimuslenssi ja uusi pakkolisanssi takaavat, että opetuksessa on mahdollista laillisesti käyttää monipuolisesti aineistoja.
- Alkuperäinen esitys päivittää opetuskäytön siten, että se mahdollistaa aineistojen käytön etäopetuksessa ja luokahuoneen ulkopuolella tapahtuvassa opetuksessa.

Täydentävä esitys on **yleisesti tekijänoikeussuojan kannalta ongelmallinen**. Esitys puuttuu erityisesti oppimateriaalikustantajien omaisuuden suojaan.

Pakkolisanssi ilman oikeudenhaltijoiden korvausoikeutta on merkittävä **heikennys oikeudenhaltijoiden asemaan**.

Uuden **pakkolisanssin (14 a §) soveltamisalaa ei tulisi laajentaa** koulutusmarkkinoille suunnattuihin teoksiin ja nuotteihin, **eikä poistaa korvausoikeutta oikeudenhaltijoilta** pakkolisanssiin perustavassa käytössä.

Rajoitussäännöksestä (14 a §) **poistettavaksi ehdotetut lauseet tulisi säilyttää** pykälässä.

Kiitos!

Ismo.Huhtanen@uutismediat.fi